

خوئىندىن ۋە يەككى خىراپۇ ئەمنى نەتەۋەيى
لە پەراۋىزى رووداۋەكانى ئەم دوایىانە لە كوردستان...

ئاسۆ حامدى

ئەمنى نەتەۋەيى مەفھومىكى ھەمە لايەنە ۋە گىشتىيە، ھەر لە بارى ئابوورى و سياسى و سامانەكانى سروشتى نەتەۋەيى ۋەكو كانەكانى نەوت و كانزاكان و سەرچاۋەكانى ئاۋ و ھتد تا ۋەزىيەتە كۆمەلەيەتەكان دەگرىتەۋە، لە دوایىن مەنزىلى دا فەرھەنگ و ھونەر و ئەدەبىياتى گەل و تەۋاۋى سەرخان دەگرىتەۋە. باشترىن رېگا بۇ پاراستن و بەھىزكردنى ئەمنى قەۋمى چاككردنى كارو ژيان و گوزەرانى كۆمەلەنى خەلكە لەلەيەكىتر كارىگەرى كۆمەلەنى خەلكە لە پىرۆسەكانى بەپىۋەبىردنى كۆمەلەگاندا. ئەمەش لە ۋەزىيەتتىكى ۋەكو ئەمپۇ لە كوردستان تەنھا لە رېگاي بە ياسايى بوونەۋەيى كۆمەلەگاۋە دەكرى بە باشترىن شىۋە بچىتە رېۋە.

زۆر جار باس لە ۋەكردوۋە خەلكى كوردستان ھەروا قوربانى رابردوۋەكانىيانن و لەگەل داھاتوۋ ئەۋەندە تامپۇنيان لە ئاستى كۆمەلەيەتى لە گەل نويخۋازى نىيە و بەركەوتنەكان لە نىۋان بازنەيەكى داخراۋ و كۆندا ھەنگاۋ دەنى، ئەمە ھەر بەرەنجامى كۆمەلەيەتى خەلكى ئەم ناۋچەيە نىيە بەلكو فاكترەكانى ئەم ھۆيانە لە سەرسەرۋى كۆمەلەگاۋە قرارى گرتوۋە، خەلكى كوردستان لە لەلەيەن خۆيانەۋە بىرپار لە چارەنووسى خۆيان نادەن، بىرپارى چارەنووسيان ھەردەم و سەردەمى بە ئاۋاتى دەرۋە و فاكترەكانى بەستراۋەتەۋە.

رەبەرە سياسىيەكانى كۆمەلەگاي كوردستان تەنھا بەرى چاۋى خۆيان دەبىنن و خەلتانى دەورانى كورتبىنى و قازانچەكانى حزبى و كەسايەتى خۆيانن زياتر لە گرفت و كىشەكانى كۆمەلەگا. بەپىۋەبەران و دەسەلاتدارانى شارەكان و كارگە و كارخانە و گەرەكەكان ھتد ھەموۋى لەسەرۋە بۇ خۋارەۋە فەرز كراۋە، گەندەلى و فەزاي ئابوورى ناجىگىر و ھەلاۋسان و بىكارى و گرانى بەسەر چوونى نرخى كالاكان و نەبوونى كۆنترۆلىكى ئابوورى و بەرنامەيەكى درىژخايان بۇ دروستكردنى بنەماكانى كۆمەلەگايەكى مەدەنى و سوورخۋاردنەۋە بە دەورى عەشايىرى و كوشتن و توقاندنى ژنان بەھۋى نامووس پەرسىتى و ھىرشكردنە سەر مافەكانى ھاۋولاتيان و تەجاۋزى حكومەت لە زۆر شوپىن و كار و ژيان ، بەنموۋنە تەجاۋز لە ھەندىچ شوپىن و سەيرانگاكانى ۋولات يان ھەرام بوونى بۇ خەلكى كوردستان، بەتايىبەت سەيرانگاكانى سەرى رەش و ھەندىچ لە كەنارەكانى دەرياچەي دوكان دوو پوۋى يەك مەداليا بۇ كۆمەلەگا نىشان نادات رېك پىچەۋانەۋە. تەننەت ھاتوۋ ھاۋارى ھونەرماندان و گۆرانى بىژان بۇ نەبوونى ياسايەك بۇ پاراستنى ھونەرمانيان و گەشەدان بە ھونەر و فەرھەنگ، تەننەت نارەزايەتى خەلكى گەيشنۆتە سەر ئىسقان و لەم دوایىانە نارەزايەتى كەمئەندامان لە سلېمانى ئەم دياردەيەي زياتر زەفكردەۋە.

گرنگترىن و كارىگەرترىن ھىز بۇ پاراستنى ئەمنى نەتەۋەيى ھاۋولاتيانن و نەك تەنھا باندەكانى تايىبەت و پۇلىس و سەرباز و ئاسايش ھتد. ئەمانە نامازن لە واقعدا ۋەكو ھەر نامرازىكى تر كە تايىبەتمەندن بە كارەكانى تايىبەتمەندى خۆيان ، بەلام ئاسايشى نەتەۋەيى ۋاوتر دەچى لە مانە. بەنموۋنە جوتيارى لە گوندىكى كوردستان سروشتى جوانى ۋولات بەپىۋەدەبا لە باخچەيەكى تەنىشت باخچەكەي خۆي كە خۆي خاۋەنى نىيە ۋەمولكى دەۋلەتە، ھەر ئەم جوتيارەش يەكەم ھىرشى سەربازى دەرۋەيى لەسەرە و ئەگەر دەسەلات ئەم شەقەي نىۋان خۆيى و ھاۋولاتى ھەر زياتر بكات ھاۋولاتيان ناتوانن ئەمانە لە رىزى خۆيان بىبىنن و ھەر لە واقعىش نابىنن چونكە دەسەلات نايەۋىج لە گەل ئەم رىزەدا بى. كە پىي دەلئىن ھاۋولاتى يان دانىشتوان. بۇ يەك ئىمزا دەبى سېرەي چەند رۆژەي بۆبگىرى يان

خزمىكى مەسئۇلت ھەبى! ئەمە ياسايە يان سولخى عەشايىرى و مارەكردن بە مەلا جى ى داداگى گرتۆتەوۋە!! ئىمە لە سالى 2007 دەژىن، سەردەمى مۇبايل و ئۆتۆماتىزە. يان ئەو زەمەنەيە نۇشتە و دووجانەى شىخ و مەلاكان جوانترىن كچى گوندىان بۇ ژوورەوۋە دەخزاند. ئەرىخ خەلكىنە تارماى بەرى چاوى منى گرتوۋە يان كۆمەلگا بە بازدان بۇ دواۋە ھەنگاۋى ناۋە ....

پووداۋەكان و بىرھىنانەوۋە

لەم دوايىنە زۆر پووداۋى دل تەزىن پووياندا كە مرۆف لە كيانى خۇيدا ناتوانى بى دەنگ بى، كوشتىنى كچۆلە ناسكەكەى بەحزان بە پۆزى پووناك و بە زۆرى زۆردار بى پشت و پەنا بە بەرد كوشتىان، ھەر لە دواى تەرمى ئەو دلنىام كە پۆزانە چەندىن ژن دەكوژرىن و يان چەندىن ژنى تر خۆى دەسوتىنى و يان سوتىنراۋە يان ھەر دياردەى خۆكوشتىنى گەنجان لە ھەرپەتى لاۋى دا كە گەورەترىن سەرمایەى وولاتن و بە پەژارەيەكى زۆرەوۋە لە ھەولير لە گەشەسەندن دان.

تەقىنەوۋەكەى شارى ھەولير كە پانئىسلامىزم بە ئاشكرا دەلى دەتوانم وولاتەكەتان لى بكم بە جەھەننەم و خەلكىشى بۇ ھەيە. تا دەسەلات ئاۋا كارىكات تەقىنەوۋە و كوشتن ى ناياساى و ھىرش وسەركوت بە كورتى خولدانەوۋە لە بازنەى رابردودا زياتر نىە.

كۆمەلگايەك بىنەمايەكى ئابوورى و بەرھەمھىنان و بىمەكۆمەلایەتەكان و ياساكانى كارو كۆمەلایەتى لى بە كۆمەلایەتى نە بىتەوۋە و بەشدارى كۆمەلانى خەلكى كوردستان لە گەشەى وولاتا تەسبىت نەبى، بىنا سازى بەرز و نھۆمى چۆل بى بەرھەم تەنھا زيان بە كۆمەلانى خەلك دەگەيەنى. نىزامى دروستكردىنى مكاتبى تجارى و شرىكات لە ئەورۇپا و ئەمريكا فەشەلى ھىنا و زۆرتىن سەرمایەيان تيا سەرفكرودو ئىستا زۆرەيان چۆلن. يان لە ژىر كارىگەرى ھاۋولاتيان دەبنە شوپىنى ژيان و گوزەران.

ھەولير شارى خويىن و قوربانىەكانى ئەم دەيەى دوايىە، ئەويش بەگويرەى مەوقەيەتى سىياسى و جوگرافيا و ئابوورى تيايدا شارىكى ئەوۋەندە بەتەمەن ھەر شەر و پىكدادانى لە نىۋان رەگەز و ئاين و مىللەتانى جىاجىادا تۆماركرودوۋە، قوربانىانى ئەم تەقىنەوۋەيە ھەموو كوژراۋان قوربانى سىياسەتى بۇ گەنى پانئىسلامىزم. ئىسلامىزم لە ھەر فازىك و رەنگىكى دابى بى بەرى نىە لە كوشتن و خەقاندنى كەسانى غەيرە دىنى خۆى ئەمانە لە خودى قورئاندا بە راشكاۋى ھەيە. شەرىعەى ئىسلام يانى ماف زەوتكردىنى ئىنسانەكان لە ھەموو پوويكەوۋە، خۆ ھەر باباسى مەسەلەى ژنان بۇ مەلایەكانى دەرچوۋى زانكۆكانى سۆربۇن و ئەزھەر بى. لە توركيا ئەمە زۆر روۋنە كە دەبى بە باشتىن نمونەى پۆژھەلاتى ناۋەند سەير بكرى، جىاى دىن لە دەولەت. كارەكەى كوشتنى دوعا و تەقىنەوۋەى ھەولير ھەردوۋىكىان ھۆيەكەيان كەم و زۆر دىنە و ئەنجامەكەى لە نەبوۋنى ياسا لە وولات و گەشەى پاراستنى ئەمنى نەتەوۋەيى يەوۋە لە وولاتا ھاتوۋە. (رەنگە بلىن تەقىنەوۋە لە ھەموو وولاتانى دا كە ياساش بەرقرارە ھەيە، بەلام سەيرى جىاۋازى يەكان بكن يانى وولاتىكى ياساى و سۆمال و....)

دوژمنانى خەلكى كوردستان زۆرن، ھەر كاتى بىانەوۋى دەتوانن ئەنساىك لە پىنچوین زىندوۋ بكنەوۋە. بىنبرى ئەنساىر و تەقىنەوۋە رەنگە بە ناردىنى ھىز و دانانى پۆلىس لە سەر شەقامەكان كە دياردەى وولاتىكى ترس و شەر لە زەينى نەوۋەكاندا دەنوۋىنى بەرەستى ھەندى خزىنە ناۋەوۋەى وولات بكات بەلام چارەسەرى بىنەپەتى نىە.

چارەسەرى بىنەپەتى كۆمەلگا گەشەدانە بە بىنەماكانى ئابوورى و ئىدارى و كۆمەلایەتى و سەرۋەرى ياسايە. ھاۋولاتيان و ئىنسانەكان دەبى ھەست بە يەكسانى لە ماف و ئەركەكانيان بكنە. ئەگىنا سنوورى شارى ھەولير دەبى ھەموو پىشمەرگەى كوردستان و ئاسايشى وولاتى بۇ بخرىتە گر ئەمە جگە لە نەيارەكانى ناۋەخۆ و داغ لە دلەكانى ناۋەخۆ لە ئەنجامى فەرمانرەۋايى 16 سالە و شەرى ناۋەخۆ و

دووبه رەكايەتی شەخسی نیوان خودی ئەندامان و كارگێرانی یەك حزب و هتد..هتد. شارێكى ملیۆنى گوندىكى قەد چياكان نیه بەريزان. شارێكه ژيان و كار و بەرهم و ديبلۆماسیەت و پایتەخت و هتد. له خو گرتووه، ئارامى ئەم شارە بەندە بە خودى سياسەتى گشتى وولات و ليكنزىك بوونەوهى هاوولاتیان و دەسلالەتە، ئەم ليك نزيكبوونەوهش بە پراكتيک دەكرئ، خەلكى هەژار هەروا هەژارتر دەبى و دەولەمەند دەولەمەند تر. ئەمنیەتى شار بە خەلكى شارى خەونەكان و نازستى ناكرى، بەلكو بەتەواوى خەلكى گەرەكەكانى شار دەكرئ،

پاراستنى پایتەخت ئەهەمیەتتى گرنگ و حەياتى هەیه، رەمزى پەيوەندى و گەشەى وولاتە. خەلكى بیانى كوردستان له هەولێرەوه دەبینن. بەلام ئەگەر گەرەكە هەژار نشینهكان هەروا بی خزمەتگوزارى بن و ئاو ئاوەرۆ له سەدهى بیست و یەكدا مندانان یارى له ناو بکەن و ئەم دیمەنانه و تەقینەوه كارى زۆر سلبیان له سەر خودى نەتەوهو دۆستەكانى دەبى.

ئەمنى نەتەوهیى له دوا پیناسەى دا یانى ئارامى ژيان و كار و گوزەران و گرهنتى دەسكەوتەكانى مرۆفەكانى ئەم سنوورە دیارى كراودا كه ئەمەش هەمووان له بەرهمەكەى بەهرەمەندن و له پاراستنىش دا ئەركى هەمووانە. بەلام ئەگەر هەروا برۆا دیسانەوه نائارامى سەراپای وولات دەگریتەوه. ئەوكاتیش دەسلالەتداران و كارگێرانی وولات دەبى مەسؤولیەتى ئەم دەورانە له بیرنەكەن. میژوو چاوى تیژە و دەرگای دادگاش هەر كراوێه، تەنها قازیەكان و دادوهرەكان له گۆرانن.

مەسەلەیهكى له بیركراو

لەم نیوهدا پەرلەمان و ئەنجومەنى پارێزگاكان دەتوانن پۆلى سەرەكیان هەبى، ئەمەش بەدەختەيكى تره بۆ میلیلەتى كورده، له سالى 1992 هەلبژاردن كراوه و ئیستا 2007 ئایا دەورانی پەرلەمان چەند ساله له وولاتى ئیمەدا. ئەندام پەرلەمان دەمرئ و لادەبرئ و دەگۆردرئ هەر هەلبژاردن ناكرئ، تەواوى ئەندامانیان پیر و پەككەوتەى سیاسى ناسیونالیستین و ئینێرژى و توانای زهنینان كەم بۆتەوه، دەكرئ بپرسین له یاسای هەلبژاردن له وولاتدا كەى هەلبژاردنى ئاینده دەكریتەوه، رەنگە بلین بە گوێرەى یاسای هەلبژاردنى دەولەتى عێراق، دەكرى بپرسین كارەكان و حەقدەستەكانیان و لێپرسراویەتەكانیان چۆن بپۆین؟

دەكرئ بپرسین كه سەرۆكى پەرلەمان و هەرێم و جیگرەكانیان بە پراكتيکى جیگۆرکى دەكەن له كاتى دیارىكراوى خۆیداو كۆمەلانى خەلكى كوردستان چ چاوه پونیه كیان له جیگرەكان هەیه.. ئایا ئەمانە پەيوەندیان بە ئەمنى قەومییه وه هەیه یان نا. لەم بارهیه وه خوینەران دەتوانن زیاترى لەسەرئەمە قسە بکەن و حەقى ئەوه هاتوو نوینەرانى راستەقینەى خەلكى كوردستان بینە پەرلەمان، چەپ لێرەدا دەبى زۆر بەبەرنامە تر و بە وینەى بەرەیهك خۆى بۆ ئاماده بکات.. لێرەدا نیگەرانیەكم هەیه ئەویش لەوانەیه عەشایرگەرى و كەلتوورى كۆن و گەندەلى لەم نیوهدا بۆ گەیشتن بە پەرلەمان زیاتر پەرەبسنئ. یانى بازنەى رابردوو و زیندوو بوونەوهى پرۆسێسە كۆنەكان. بۆ برینى ئەم بازنەیه دەبى پرۆسێسەكانى ئەم بازنەیهى بە بەرهم هیناوه له بەین برین ئەمەش یانى گۆرانیكى بنەرەتى و چۆنایەتى له ژيانى ئینسانەكان ئەمەش هێزو توانای هەمووانى دەوئ.

2007 هۆلەند